



TA'LIMDA YANGI TEXNOLOGIYA: 4K MODEL VA UNI AMALGA OSHIRISH YO'LLARI

R. Lutfetdinova

NDPI dotsenti (PhD)

Annotatsiya:

Maqolada hozirgi kundagi ta'lim jarayonini tashkil etishdagi asosiy yondashuvlari tahlil etilgan. 4K modelining o'rni, o'ziga xos xususiyatlari ko'rsatilgan va uni qo'llash masalalariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: 4K, kollaboratsiya, kommunikativlik, kreativ fikrlash, kritik (tanqidiy) fikrlash, tahlil, baholash, tushuntirish, o'z nuqtai nazarini asoslash, faraz qilish, tartibga solish, muloqot, hamkorlik, ijodkorlik, fikrlar burchagi, Mix-Freeze-Group, Frayer modeli, Stir-The-Class metodi.

Аннотация:

В статье проанализированы основные подходы к организации современного образовательного процесса. Рассмотрена роль модели 4К, её особенности и вопросы применения.

Ключевые слова: 4К, коллаборация, коммуникативность, креативное мышление, критическое мышление, анализ, оценивание, объяснение, обоснование своей точки зрения, предположение, регулирование, коммуникация, сотрудничество, творчество, уголок мнений, Mix-Freeze-Group, модель Фрайера, метод Stir-The-Class.

Annotation:

The article analyzes the main approaches to organizing the modern educational process. The role of the 4K model, its features, and application issues are examined.

Keywords: 4K, collaboration, communication, creative thinking, critical thinking, analysis, evaluation, explanation, justification of one's point of view, assumption,



regulation, communication, cooperation, creativity, opinion corner, Mix-Freeze-Group, Frayer model, Stir-The-Class method.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yangi avlod darsliklarining asosiy xususiyatlaridan biri – ularning 4K tamoyili asosida ishlab chiqilganidadir. Ya'ni bu tamoyilda quruq ma'lumotlarni yodlatish yoki shunchaki o'qish-yozishni o'rgatish bilan cheklanilmaydi. O'quvchilar nafaqat fanlarni, balki XXI asrda zarur bo'lgan hayotiy ko'nikmalarni ham o'rganadi.

Ta'lim sifatini oshirish bu ko'proq bilim to'plab, axborotga ega bo'lishgina emas, balki tafakkurni rivojlantirish, katta axborot oqimidan zarurlarini tezda tanlab olish, yo'nalishni aniqlash, vaziyatni baholash, nostandart muammolarni yechish ko'nikma va malakasini shakllantirishdan iboratdir. Zamonaviy mutaxassis bugungi kunda raqobatbardosh ta'lim bozorida o'z o'rnini topishi uchun yangicha yondashuv asosida ta'lim jarayonini tashkil etishi lozim. Ta'lim sifati, eng avvalo, ta'lim jarayonining asosiy bo'g'ini, uning ham obyekti, ham sub'yekti sifatida o'quv materialini o'zlashtirish darajasiga bog'liqdir. Aynan, 4K modeli bugungi kunda ta'lim sifatini oshirishda muhim katolizatorlik vazifasini bajaradi. 4K tushunchasi odatda kognitiv, metakognitiv, ijtimoiy va hissiy sohalaridagi kompetensiyalarni ifodalashda qo'llaniladi. 4K hamkorlik, muloqot, tanqidiy fikrlash va ijodkorlikdir. K yondashuvi o'z nomi bilan 4 ta tamoyilni o'z ichiga oladi: Kollaboratsiya-bu o'quvchilarning jamoada ishlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Ularga hamkorlikda ishlash, samarali fikr almashish va o'zaro qo'llab-quvvatlash ko'nikmalarini shakllantirishga ko'maklashadi. O'zaro samarali muloqot qilish va umumiy maqsadga erishish uchun jamoada ishlash qobiliyatini hosil qiladi. Bu sifat bir-biriga bog'liq bo'lgan bir nechta qobiliyatlarda namoyon bo'ladi: umumiy go'yani yagona maqsad sifatida qabul qilish qobiliyati; ijtimoiy munosabatni shakllantirish, ya'ni ko'pchilik fikrini qo'llab-qavvatlash, muhokama qilish, muzokaralar olib borish, o'z harakatlarini boshqalarning harakatlari bilan muvofiqlashtirish; zimmasiga olgan majburiyatlarni bajarish; mustaqillik va tashabbuskorlik.

Kommunikativlik-o'z fikrlarini aniq, ravshan ifodalashga, suhbatdoshni tinglashga va tushunishga, ma'lumotni yetkazishda til vositalaridan unumli foydalanishga o'rganadi. Ushbu kompetensiya orqali o'quvchi qo'rqmay har qanday muloqotga



kirisha oladi. Munozaralarni boshlash, muloqotning maqsadi va kontekstiga, savol va javob berishga kirishadi. O'z nuqtai nazarini himoya qilish ko'nikmasi hosil bo'ladi.

Kreativ fikrlash-o'z maqsadlariga erishish uchun yangi yondashuvlarni qo'llashni o'rganadi, innovatsion yechimlarni izlab topadi, ijodkorlik orqali muammolarni hal qilishning kutilmagan usullariga ega bo'ladi va u quyidagi tarkibiy qismlarga ajratiladi: qiziquvchanlik – atrof-olamga qiziqish, mustaqil ravishda ko'proq ma'lumot to'plash istagi paydo bo'ladi va savollarga javob topish; tasavvur – o'ziga xos ko'plab yangi g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyati; g'oyalarni rivojlantirish – turli pozitsiyalarda g'oyalarni baholash, ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, turli sharoitlarga yangicha yondashuv orqali munosabat bildirish qobiliyati shakllanadi. Kritik (tanqidiy) fikrlash-axborotni tanqidiy baholash, o'z fikr va mulohazalarini shakllantirish ko'nikmalarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. O'quvchilar muammolarni tahlil qilish va mantiqiy fikrlash asosida o'z nuqtayi nazarini shakllantiradi. Raqamli ta'limda tanqidiy fikrlashning ahamiyati kattadir. Ma'lumotni tanqidiy baholash, tahlil qilish va sharhlash qobiliyati to'g'ri va mantiqiy xulosa chiqarish va oqilona qaror qabul qilishga yordam beradi. Jamoa bo'lib hamkorlikda ishlaganda tanqidiy fikrlash orqali o'quvchilar ijtimoiy muloqotga kirisha oladilar. U quyidagi xususiyatlarni o'z ichiga oladi: tahlil - muhokama qilinadigan savol va dalillar o'rtasida mantiqiy bog'liqlikni o'rnatish; baholash - dalillarning ishonchliligi va aniqligini baholash qobiliyati; tushuntirish - o'z nuqtai nazarini asoslash; faraz qilish - ma'lumotlarning yetishmasligini aniqlash va shu asosda mustaqil xulosa chiqarish qobiliyati; tartibga solish - o'z-o'zini tekshirish, xulosalarni chiqarish va mulohaza yuritish qobiliyati shakllanadi.

4K kompetentsiyalariga ega bo'lgan o'quvchi muammolarni hal qilishda quyidagi ko'rsatkichlarga ega bo'ladi:

Muloqot: savol beradi va savollarga javob beradi, tushunmagan ma'lumotlariga izox so'raydi, o'z nuqtai nazarini tushuntiradi, ziddiyatli vaziyatlardan qochadi yoki ularga yechim topadi.

Hamkorlik: yordam so'raydi, boshqa fikr va mulohazalarini tinglaydi va taklif beradi, hamkorlikda ishlaydi, boshqalarga ham fikr bildirish imkonini beradi.



Tanqidiy fikrlash: axborotni tahlil qiladi, faraz va yechimlarni taklif qiladi, bahslashadi va baholaydi.

Ijodkorlik: g'oyalarni taklif qiladi, ularni qadrlaydi, g'ayrioddiy vaziyatda asosiy ko'nikmalarni qo'llaydi, original yechimlarni topadi, topshiriqni bajargandan so'ng ham yangi g'oya va yechimlarni izlashni davom etadi.

Ushbu kompetensiyalar orqali o'quvchi topshiriqlarni bajarishda passivlikdan tashabbuskorlik va mustaqillikka o'tadi, buni xulq-atvor ko'rsatkichlari bilan ham baholash va kuzatish mumkin. Yangi model yaxshi ishlashi uchun qanday sharoit kerak? "4K" modeliga asoslangan innovatsion yondashuv maktablarda qo'llash uchun alohida sharoitlar talab etmaydi. Masalan, o'quvchilarda tanqidiy fikrlash qobiliyati hamda muloqot ko'nikmasi savol-topshiriqlar va mashqlar orqali rivojlanadi. Ta'lim muassalarida ushbu usullar bilan ishlash uchun barcha sharoitlar mavjud. Ushbu kompetensiyalarni shakllantirishda qanday 4K modeli usullaridan foydalanish mumkin? "Fikrlar burchagi" yoki Camers metodining tuzilmasini ko'rib chiqamiz. To'rtta burchakda mavzuga oid tushunchalar osib qo'yiladi. O'quvchilar mavzuga oid tanlangan tushunchalarning oldiga boradilar. So'ngra o'z fikrlarini asoslab beradilar. Frayer modeli grafik organayzerdir (1-rasm). U 1969-yilda yaratilgan, Ko'pchilik lug'at so'zlarini o'rganish uchun ushbu turdagi organayzerdan foydalanishadi. Frayer modeli grafik organayzeri ko'p qirrali bo'lib, barcha fanlarda qo'llanilishi mumkin, bu o'quvchilarga nafaqat so'z boyligini kengaytirish, balki turli tushunchalar bilan ishlash ko'nikmasini hosil qiladi.

Mix-Freeze-Group. Ushbu metodda talabalar musiqa sadosi ostida aralashib o'ynaydilar. Musiqa to'xtagandan so'ng hamma o'z o'rnida qotib turadi va o'qituvchi mavzuga oid muhokama savolini beradi. O'quvchilar savolning javobi orqali kichik guruhlariga birlashadilar, turli harakatlar orqali savolga javob beradilar. Guruhdagi o'quvchilar soni o'qituvchi tomonidan berilgan savolga bog'liq bo'ladi. Stir-The-Class metodi. Talabalarga mavzu bo'yicha ish daftarlariga mustaqil tushunchalarni yozish so'raladi. Tushunchalarni yozib bo'lishgach, auditoriya bo'ylab guruhdoshlari yozgan tushunchalar bilan tanishib, o'zlarida bo'lmagan tushunchalar bilan to'ldirishadi. Ularga imkon qadar ko'proq ishtirokchilarning g'oyalarini o'z ro'yxatiga qo'shish uchun imkon yaratiladi. Ushbu metodlar nima beradi:



- ☐ O'quvchilar mustaqil fikr bildirish ko'nikmasi hosil bo'ladi;
- ☐ O'zaro fikrlar bilan bo'lishadi;
- ☐ Jamoada ishlaydi;
- ☐ Fikrlarni shakllantirish qobiliyati paydo bo'ladi;
- ☐ Nutqi ravon bo'ladi;
- ☐ Tahlil qila oladi;
- ☐ Tanqidiy fikrlaydi;
- ☐ O'zgalarning fikrini hurmat qilishni o'rganadi;
- ☐ Ijodiy fikrlaydi.

Yangi innovatsion yondashuv o'quvchining dunyoqarashi, fikrlashi o'sishida ko'rish mumkin. XXI asr o'quvchisi portretida XXI asr ko'nikmalari bo'lishi kerak. Innovatsion yondashuvni qo'llashdan asosiy maqsad ham shu. Qolaversa, ta'limning asosiy maqsadi – o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki olgan bilimlarini hayotda qo'llay olishga o'rgatishdan iborat.

PISA, PIRLS kabi xalqaro reytinglarda yuqori o'rinlarni egallagan davlatlar ta'limida o'quvchilarda "4K"ni o'z ichiga olgan muloqot, tadqiqot, yaratuvchanlik kabi ko'nikmalarga alohida urg'u berilgan va shuning uchun ham ular xalqaro reytinglarda katta natijalarga erishishyapti. Qolaversa, ta'limning asosiy maqsadi – o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki olgan bilimlarini hayotda qo'llay olishga o'rgatishdan iborat.

FOYDALANILGAN ADBIYOTLAR:

1. Ganiyeva M. A. Qo'qon universiteti. Yoshlar va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash - mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning muhim omili. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. 197-199-bet. 2023.
2. Yuldashevich, M. A. (2020). Shaping of the healthy lifestyle culture in physical education for our future teachers. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8.Institute of Engineering and Technology, 2(7), 350-355.
3. Toxirjon, U. (2024). Boshlangich sinflarda o'qishni yetkazib olishga qiynalayotgan o'quvchilar bilan ishlashda interfaol usullardan foydalanish. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 9-13.